

Abstrakt

Tato doktorská disertační práce pojednává o vybraných aspektech svobody náboženství v Evropě. Jejím cílem je představit právní rámec, ve kterém se náboženská svoboda vyskytuje, a zasadit tuto důležitou svobodu do širšího kulturního, náboženského a lidskoprávního kontextu. Důsledná kontextualizace, zdůrazňovaná v průběhu celé práce, vychází z předpokladu, že není možné vyextrahovat čistě právní koncept náboženské svobody, který by nebyl ovlivněn společenskými, právními, kulturními a náboženskými kontexty jeho autorů; ve skutečnosti je chápání náboženské svobody každého člověka zakořeněno v jeho kultuře, náboženství a životní zkušenosti.

Tento závěr by však neměl vést k naprostému skepticizmu ohledně porozumění náboženské svobodě a ohledně možnosti její celosvětové ochrany. Právě naopak, měl by motivovat každého interpreta a zákonodárce v oblasti náboženské svobody ke studiu rozličných porozumění všech osob dotčených v konkrétním případě nebo v určité situaci. Po důkladném studiu všech nároků vycházejících z náboženské svobody a po zohlednění všech dalších práv, principů a zájmů vyskytujících se v daném případě či situaci, by mělo být podstatně jednodušší činit spravedlivější rozhodnutí, než by tomu bylo bez zohlednění zmíněných porozumění a kontextů.

Cesta této disertační práce skrze rozličné kontexty náboženské svobody začíná v první kapitole představením právních norem, které regulují náboženskou svobodu v Evropě. Pokrývá právní normy vytvořené pod záštitou Organizace spojených národů, Rady Evropy a Evropské unie. Představuje také rozličné způsoby, kterými jsou tyto normy naplňovány. Obzvláštní pozornost je věnována Evropskému soudu pro lidská práva, který zásadním způsobem přispěl k evropskému chápání náboženské svobody. Kromě mezinárodního a evropského právního rámce představuje první kapitola také právní normy upravující náboženskou svobodu ve čtyřech evropských zemích: v České republice, ve Francii, v Řecku a ve Spojeném království. Tyto země svým způsobem znázorňují různé přístupy evropských právních řádů k úpravě vztahů mezi náboženskými společnostmi a státem: důslednou odluku církve a státu (Francie), státní církev otevřenou náboženskému pluralismu (Spojené království), stát vyjadřující silné preference pro svou státní církev (Řecko) a postkomunistický sekulární stát procházející (stále nedokončenou) odlukou od církví (Česká republika). Druhá kapitola si klade za cíl vyjasnit koncepty, které jsou často používány v souvislosti s náboženskou svobodou. Jde o náboženství, víru, (náboženské) vyznání, (náboženské) přesvědčení, (svobodu) myšlení a (svobodu) svědomí. Následně druhá kapitola shrnuje tři hlavní způsoby argumentace zdůvodňující existenci a ochranu náboženské svobody. První z nich staví na zkušenosti náboženských válek, pronásledování a násilí; pragmaticky uzavírá, že je lepší žít v nábožensky tolerantní společnosti, ve které se člověk nemusí bát kvůli zastávání odlišného náboženského přesvědčení od toho, ke kterému se hlásí většina

dané společnosti. Druhý způsob argumentace vychází z učení jednotlivých náboženství a filosofí, ve kterých se snaží najít důvody pro důležitost ochrany náboženské svobody nejenom pro svou vlastní komunitu, ale také pro příslušníky komunit jiných. Třetí způsob argumentace staví náboženskou svobodu na myšlence lidské důstojnosti, která představuje koncept sdílený lidmi rozdílných věr a přesvědčení, stejně jako lidmi, kteří nepovažují náboženské argumenty za legitimní ve veřejném diskurzu.

Třetí kapitola představuje rozdílné způsoby, kterými se jednotlivé státy vypořádávají s otázkami dotýkajícími se náboženské svobody, rozpracovává argumenty používané těmito státy ke zdůvodnění jejich voleb a důsledky, které tyto volby přinášejí. Pro poskytnutí co nejlepšího obrazu vztahů mezi státem, společností a náboženstvími přítomnými na státním území, zabývá se tato kapitola vztahem mezi národní a náboženskou identitou, rozličnými pojetími sekularismu a *laïcité*, a konceptuální možností náboženské neutrality. Tato kapitola také problematizuje tradiční dělení našeho životního prostoru na oblast soukromou a veřejnou, a to především v kontextu jednání motivovaného náboženskou vírou či přesvědčením. Zabývá se také otázkou souběžné existence národních (civilních) právních režimů a právních systémů náboženských skupin a společností. Závěrečným tématem, kterému se tato kapitola věnuje a které je možné sledovat napříč velkou částí současných diskusí o přítomnosti náboženství ve veřejné sféře, je strach z jiných (strach z jinakosti).

Čtvrtá kapitola řeší problémy, které vyvstávají, když je náboženská svoboda vykonávána společně s druhými. Zaměřuje se na vztah mezi náboženskými skupinami a státem, mezi náboženskými skupinami a jejich členy a mezi náboženskými skupinami a lidmi stojícími mimo jejich členskou základnu.

Pátá kapitola zasazuje náboženskou svobodu do širšího lidskoprávního kontextu. Snaží se shrnout nejdůležitější oblasti, ve kterých dochází k napětí a konfliktům mezi náboženskou svobodou a jinými právy, stejně jako situace, ve kterých se náboženská svoboda plodným způsobem s jinými právy doplňuje. Pojednávanými právy jsou svoboda projevu, svoboda sdružování, právo na soukromí a právo na vzdělání.

Závěrečná kapitola zkoumá problematiku náboženských projevů prostřednictvím symbolů, neboť náboženské symboly hrály klíčovou roli ve většině nedávných kontroverzí dotýkajících se náboženské svobody. Tato kapitola proto analyzuje kontexty, ve kterých je navrhována regulace přítomnosti náboženských symbolů, a důvody, které jsou pro tuto regulaci předkládány. Vychází z poznatku, že náboženské symboly jsou bytostně závislé na kontextu jejich výskytu, a dospívá k závěru, že pro to, aby mohla právní regulace náboženských symbolů projít testem proporcionality, musí zohlednit všechny významy dotčených náboženských symbolů, kontexty, ve kterých se vyskytují, důležitost dalších legitimních cílů a alternativní způsoby dosahování těchto cílů.

(5.967 znaků = 3,32 normostran)